

Notat om krykkje-forekomsten ved Nusfjord, Flakstad, Nordland i forbindelse med videre utvikling av området. Skrevet juni 2017.

Krykkje med unge i berg, Røst sommeren 2016. Krykkjebestanden på Røst opplevd en katastrofal nedgang de siste 10-15 årene. Kun 10% av bestanden i 1979 er igjen, og teller nå cirka 2500 par. På landsbasis har bestanden falt med rundt 75 % de siste 10-15 årene. De små koloniene, som ved Nusfjord, blir stadig viktigere.

Bakgrunn:

Grunneiere ved Nusfjord ønsker å utvikle nye prosjekter, og i forbindelse med reguleringsplanen av Nusfjord må hensynet til viktige naturverdier avklares. Siden Nusfjord har hekkeforekomster av krykkje, ønsker Flakstad kommune en evaluering av forekomsten, og evt. påvirkningsgraden av ulike fremtidige byggeprosjektene.

Dette notatet er skrevet av Martin Eggen, som jobber som naturvernrådgiver for Norsk Ornitologisk Forening (NOF). Jeg innehar også styreverv i NOF, Lofoten lokallag. Som naturvernrådgiver i NOF kjenner jeg tilstanden for krykkje langs kysten og lovverket som beskytter den, godt.

Notatet er skrevet som privatperson.

Oppsummering

- Cirka 50 par krykkjer hekker i Nusfjord. Forekomsten er fordelt på 42 rugende fugler (juni 2017) ved det gamle handelstedet Nusfjord/Snøsen, samt noen rugende i Brattberget (innerst i bukt, mot nord) og ved Skarvberget (ytterst i bukt, mot sørøst). De hekkende fuglene representerer en forholdsvis liten krykkje-koloni i tradisjonell norsk sammenheng. Slike kolonier blir likevel stadig viktigere, da antallet krykkje i den nordøstlige Atlanteren minker raskt og dramatisk. Forekomsten i Nordland er ekstra hardt rammet. Kolonien i Nusfjord er også betydningsfull siden hekkeparene her klarer å finne nok næring til å reprodusere seg (2016, egne observasjoner). Arten er kategorisert som sterkt truet på den norske rødlista fra 2015.

- Naturmangfoldlovens § 15 beskytter fuglers reir og egg/unger. Skade på krykkje-forekomster gjennom nedrivning/tildekning av etablerte hekkeplasser o.l. er ulovlig. Dette gjelder hele året, ikke bare i hekketiden. Dette fordi krykkjene bruker samme hekkehylle år etter år, og fuglenes reirsted er dermed permanent.
- Det er et utviklingstrekk langs norskekysten at krykkja i noe større grad etablerer seg/klarer å opprettholde kolonier nær menneskelig aktivitet. Når store kolonier minker på eksponerte steder blir muligheten til et effektivt forsvar mot predatorer svekket. Å etablere/opprettholde kolonier nær mennesker kan gi mindre predatortrykk fra arter som kråke, ravn og havørn. Det er derfor muligheter for at antall krykkje ved Nusfjord kan øke i fremtiden.
- Det er mulig å gjøre tiltak for at krykkjer etablerer seg der man ikke ønsker at de skal hekke. Dette gjøres ved ikke å legge til rette for etablering, for eksempel i utsprengt fjellvegg eller på overnattingssteder/rorbuer. På samme måte er det mulig å etablere gunstige hekkehyller o.l. der man vil at krykkjen skal etablere seg. Dette bør gjøres dersom man ser at forekomstene øker, men at gunstige og ønskede hekkesteder er en begrensende faktor. Rundt Nusfjord er det trolig fortsatt mange fjellvegger som er egnet som reirplass for krykkje på plasser der dette ikke er til noen belastning for driften av turiststedet.
- Med fokus på å unngå konflikter mellom mennesker og krykkjeforekomstene bør ikke videre utvikling av bygningsmasse i Vika og planer om etablering av ny parkeringsplass innenfor Brattberget være til hinder for nåværende forekomst av krykkje i Nusfjord, eller videre vekst i kolonien. Dette notatet henviser til hvilke forhåndsregler man bør ta.

Om krykkje og sjøfugler i Norge og Lofoten

Norske sjøfuglebestander er i fritt fall. I løpet av de siste ti årene har bestandene av de pelagiske sjøfuglene blitt redusert med 40 %, mens antallet av de mer kystbundne sjøfuglene har gått ned med rundt 30 %. Tilbakegangen har pågått i flere tiår, men øker stadig i styrke. 16 norske sjøfuglarter står på rødlisten, en liste som inkluderer arter som står i fare for å dø ut dersom den negative utviklingen får fortsette (kilde: seapop.no).

Krykkja er en liten måkeart som er i kraftig tilbakegang i store deler av Nord-Atlanteren, og arten er nå oppført som sterkt truet (EN) på Norsk rødliste for arter fra 2015 (Henriksen & Hilmo 2015). Det er flere årsaker til krykkjas bestandsnedgang, blant annet klimaendringer og endringer i mattilgang som følge av dette. Overfiske, predasjon kombinert med dårligere koloniforsvar (negativ spiral) og menneskelig forstyrrelse er andre faktorer (kilde: www.seapop.no).

Krykkje er en pelagisk sjøfuglart, da den oppholder seg på åpent hav store deler av året, og tilbringer normalt/for det meste kun tid på landjorda for å hekke. 90 % av bestanden på Røst er borte de siste årene, og situasjonen er nokså lik på Værøy. I Moskenes var det tidligere en betydningsfull koloni ved Sørsvågen. Oddan naturreservat ble opprettet for å ta vare på forekomsten, som så sent som i 2005 inneholdt 3400 ind. (Naturbase.no) Etter det jeg vet er kolonien nå forlatt, eller sterkt redusert. Det finnes spredte små kolonier i Moskenes, blant annet i Moskenesvågen, ved Sakrisøya og på Hamnøya. Totalt kan det dreie seg om 100-200 hekkende fugler (ingen totaltelling foretatt de siste årene), men hekkesuksessen synes å være svært dårlig, de fleste år trolig null. I Flakstad hekker krykkja kun i Nusfjord.

Situasjonen i Vesterålen er lik den generelle utviklingen. Ved øya Anda klarer krykkjene seg relativt godt og har en stabil bestand, men ved Bleik og Nykvågan (Bø kommune) er situasjonen dystert. I 2013 var krykkjebergene både på Bleiksøya og i Nykvåg/Nykan tomme, mot 8000 krykkjer i Nykvågen tidligere. (kilde: Fylkesmannen i Nordland, 2014)

Artsdatabanken.no oppsummer situasjonen for krykkje slik:

I løpet av de I Norge hekker krykkja i kolonier langs norskekysten fra Rogaland til Varangerfjorden i Finnmark. I tillegg til fuglefjell hekker den mange steder på bygninger og broer. Krykkja overvintrer i hele Nord-Atlanteren, og noen opptrer langs norskekysten om vinteren.

Den norske hekkebestanden ble i 2005 vurdert til å være i størrelsesorden 700 000 reproduserende individ, og med hoveddelen av bestanden i nord (Barrett et al. 2006), mens en oppdatert vurdering angir størrelsesorden 175 000 reproduserende individ (Anker-Nilssen et al. 2015). Data fra det Nasjonale overvåkingsprogrammet for sjøfugl (Lorentsen & Christensen-Dalsgaard 2009, S.-H. Lorentsen pers. medd.) viser at populasjonene på Runde, Sklinna, Røst, Hjelmsøy og Hornøya samlet sett er redusert med like under 80 % for perioden 1984-2013. Overvåking av alle koloniene i området Røst til Varangerfjorden fra og med 2006 indikerer at dette er representativt for hele den norske bestanden (T. Anker-Nilssen pers. medd).

Utdøingsrisiko er beregnet for en del kolonier i Norge (Sandvik et al. 2014), og disse viser median tid til utdøing fra 10 til 180 år alt etter hvilke kolonier det gjelder og hvilke parameterer som er inkludert i modellene. Vi antar her en bestandsnedgang i intervallet 50-80 % for perioden 1984-2014, og arten kvalifiserer da for rødlistekategori EN basert på kriteriet A2. Rødlistekategori nedgraderes ikke da det er negativ utvikling også i den britiske bestanden (JNCC 2014). Bestanden på Svalbard ser også ut til å være i tilbakegang, men ikke så kraftig som på fastlandet (størrelsesorden 30 %).

Krykkja trues fra flere hold. Den pelagiske arten vandrer over store områder om vinteren, og mange beiter på vingesnegler o.l. i havområdene utenfor Newfoundland om vinteren. Loddebestanden på vårvintern avgjør sammen med vinterforholdene viktige faktorer i overlevelse og reproduksjon. Ute på havet er den dessuten utsatt for små og store oljeutslipp, og det ses ofte krykkjer med olje i drakten i Lofoten. Slike fugler fryser i hjel og/eller blir forgiftet.

Det er en tendens at koloniene i fiskevær og havner er stabile eller økende, mens de store koloniene langt til havs minker urovekkende. Krykkje er en art som hekker tett for å samarbeide mot predatorer. Jo flere krykkjer i kolonien, jo bedre blir forsvaret. Når krykkjene blir færre i kolonien minker også effektiviteten av det felles forsvaret ovenfor predatorer, og fuglene havner i en negativ spiral. Hekking nært mennesker kan gi noe beskyttelse dersom de får være i fred.

Flere forhold i havet gjør at mattilgangen har blitt for liten. Dette er hovedårsaken til at krykkjene minker. Næringssvikt i havet som gjør at det har vært lite reproduksjon og få unger på vingene i mange år. For arten krykkje er det nå viktig at vi tar vare på restbestandene der de fortsatt finnes, samtidig som vi finner løsninger for større områder.

Krykkja i Nusfjord

Observasjoner lagt inn i registeringsverktøyet artsobservasjoner.no er sterkt mangelfull for Flakstads vedkommende, noe som gjør at forvaltningen alltid bør stille krav til at utbyggere får en vurdering av forekomster av naturmangfold og en evaluering opp mot aktuelt lovverk ved større tiltak i kommunen. Få aktive ornitologer og biologer (som aktivt bruker artsobservasjoner.no) i regionen er årsaken. Krykkja i Nusfjord er et representativt eksempel. Før 2016 inneholder databasen kun en observasjon av 50 ind. 2.juni 2001. Disse er registrert som næringssøkende, men tilhørte trolig den lokale hekkebestanden på stedet.

Nusfjord har nemlig hatt hekkende krykkjer i en årrekke. Hekkefuglene har hatt redene både på bebyggelsen ned mot sjøen ved «butikken» og i berghyllene ved halvøya Snøsen. Det er ukjent (for undertegnede) hvor lenge krykkja har hekket i Skarvberget. Fuglene ved reir på Brattholmen skal være en nyetablering/reetablering i 2017. De siste årene har antallet hekkende fugler ligget på rundt 35- 40 par. Ungeproduksjonen i 2016 var god. Nøyaktig ungeproduksjon ble ikke telt (eller fulgt til de forlot reiret), men de fleste parene hadde to unger ved besøk midtsommers (egne observasjoner).

Sesongen 2017:

Hekkeklassen til krykkjene i Nusfjord ble besøkt 6. juni og 20. juni. Følgende forekomst av krykkje ble observert:

- Handelstedet inkl. Snøsen (42 rugende)

Hekker både på bebyggelse og i bergvegg på motsatt side av våg (Snøsen). Trolig en stabil forekomst.

- Brattholmen (fire rugende)

Fuglene ved Brattholmen ser ut til å være en nyetablering/etablering ved en gammel hekkeplass. Det kan tyde på at kolonien ekspanderer. Brattholmen ble kun observert fra vestsiden. På motsatt side skal det også hekke enkelte par med teist, og muligens toppskarv og krykkje (Jan Martin Johansen pers.med.)

- Skarvberget (3 rugende)

I en skjæring i berget ble det observert tre rugende krykkjer, samt en del andre voksne fugler. Dette ble observert med teleskop fra Snøsen. Antallet rugende fugler kan ha vært større. Skjæringen gir enn viss beskyttelse mot predatorer, og er nok en gunstig hekkeplass sett fra dette perspektivet. Skarvberget er hvit av fugleekskrementer, noe som tyder på lokaliteten tidligere har huset større sjøfuglforekomster.

Nyklekt kykkjeunge. Krykkjen er en sterkt truet art i Norge. Slik India må ta vare på sine tigre, og land i Afrika må ta vare på sine truede primater (aper og sjimpanser) må Norge beskytte krykkja. Krykkja er Nusfjords tiger!

Lowverk og krykkje

- **Naturmangfoldloven**

Naturmangfoldlovens § 7 setter krav til at alle vedtak og planer som kan ha påvirkning på naturmangfold vurderes etter § 8 – 12 i samme lov. Målet, som fremgår av naturmangfoldloven § 5, er at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt, og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. § 6 omhandler aktsomhetsplikten, og er særlig aktuell ovenfor truet natur og arter.

Hensikten med dette er å nå forvaltningsmålene i § 4 og § 5. Registeringer av truede arter (kritisk truet, sterkt truet og sårbar) på den norske rødlisten må tillegges særlig vekt. Områder med viktige økologiske funksjoner, er også kritisk viktig å vektlegge i arealforvaltningen. Slike områder er f.eks. våtmarksområder og mudderfjærer, som ofte har påvirkning på naturmangfold langt utover sin begrensede tilstedeværelse arealmessig.

Hekkesteder

§ 15 setter forbud mot å påføre unødig skade og lidelse på viltlevende dyr og deres reir, bo og hi. I tillegg til å beskytte voksne fugler og deres unger innebærer bestemmelsen at det er forbudt å skade eller ødelegge reir og egg. Å dekke til egnede hekkeplasser på bygninger i god tid før hekkesesongen er i utgangspunktet ikke i strid med lovens § 15. En forutsetning for slik tildekking er at det ikke benyttes fiskegarn eller andre innretninger som fuglene kan sette seg fast i, og dermed bli påført unødig lidelse. For krykkjas vedkommende er det også en forutsetning at dette ikke gjøres ved etablerte forekomster. Med etablerte menes det at arten har hekket der foregående år eller gjennom flere år.

Tildekking av større ynglesteder, som fugleberg, hekkekolonier på holmer vil normalt være i strid med aktsomhetsplikten i § 6 og forbudet mot skade på reir i § 15, også utenom hekketiden. Dette er tiltak som flere ganger er forsøkt overfor kolonier av krykkje og hettemåker uten hell. Konsekvensen blir ofte at måkene, særlig krykkjene, isteden velger å hekke andre steder i nærheten. Man får en spredning av fuglene og en uforutsigbar forekomst. Med artens status som sterkt truet vil slike tiltak være alvorlig, også juridisk. Antallet krykkjer og det faktum at dette er en veletablert forekomst vil gjøre det svært uaktsomt å gjøre skade på kolonien.

Krykkja får ikke sin voksne drakt før den er to år (dvs. i sitt tredje kalenderår). Bildet viser en fugl i sitt andre kalenderår, og er cirka 9 måneder gammel. Fuglen er fotografert på Ramberg i Flakstad i mars. Selv om de fleste krykkjer trekker vekk fra Lofoten og andre hekkesteder langs norskekysten, finner vi en del krykkjer i Flakstad kommune gjennom vinteren.

- Dyrevelferdslovens beskytter måkene mot unødige påkjenninger og belastninger

Dyrevelferdsloven) skal fremme god dyrevelferd og respekt for dyr. Av lovens § 3 fremgår at «dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger». Bestemmelsen er straffesanksjonert, og forvaltningsmyndighet etter loven er Mattilsynet.

Bestemmelsen er dels overlappende med naturmangfoldloven § 15, som forbyr at dyr påføres unødig skade og lidelse. Ved flere tilfeller har bestemmelsen blitt overtrådt ved at hekkeplasser er forsøkt tildekket med fiskegarn som fuglene har satt seg fast i og dødd. Det er viktig å huske på at alle tiltak for å bedre sameksistensen mellom menneskers ønske om ekspansjonsvirksomhet må ta hensyn til dyrevelferdsloven, i tillegg til naturmangfoldloven.

Krykkja er en av våre minste måker, og har et spennende levesett. Artens kraftige tilbakegang er et «spenningsmoment» man gjerne skulle vært foruten.

Konkret om krykkjene i Nusfjord og videre utvikling av området

Krykkja er en mulig kilde til konflikt der den slår seg ned. Andre steder blir den tatt imot med åpne armer, og man gjør sitt beste for å skjerme forekomsten. Med klok forvaltning vil videre tilstedeværelse av krykkje i det gamle fiskeværet Nusfjord være mulig. Som beskrevet over beskytter lovverket krykkja der den har etablert seg.

Hindre at krykkja etablerer seg på uønskede steder:

Der det etableres nye rorbuer og andre bygningsmasser inne i vikene med skog rundt, er sjansen for at krykkjene etablerer seg mindre. Krykkjene søker eksponerte plasser ut mot storhavet, og helst med lite vegetasjon/skog rundt. Skog gir blant annet kråkefugler og andre predatorer fine utsiktspunkt, og letter predasjonen. Å fullt ut forutsi fuglenes valg av hekkested og lokale preferanser er likevel en umulig øvelse. I Nusfjord synes fuglene å ha en del alternative hekksteder, og fuglene vil trolig finne steder å feste reirene dersom forekomsten ekspanderer fremover. For å sikre at det i fremtiden ikke blir konflikter mellom fugler og menneskelige planer for Nusfjord bør man fokusere på:

- 1) Minimer krykkjas muligheter for å etablere seg på bebyggelse der den er uønsket (rorbuer for overnatting f.eks.) ved å gå kritisk igjennom bygningsmassen. Man bør ikke ha brede vinduskarmer, utbygg over dører o.l. der krykkja kan etablere seg. Det er mulig å sperre vindus- og dørkarmer ved å montere glatte metallplater på skrå.
- 2) Ved sprenginger av fjell, f.eks. i veiskjæringer eller der man ønsker å anlegge parkeringsplass må man ikke legge til rette for at krykkja kan etablere seg i veggene dersom det ikke er ønskelig. Slike sprengte områder kan være gunstige hekkplasser for krykkje dersom veggene ikke gjøres glatte, eller tildekkes. *Det anbefales å sprøyte på med betong etter sprengningen for å glatte ut veggene.* Å sperre området med not eller netting vil som regel fungere dårligere, og anbefales ikke. Follestad (2016) skriver «Det kan være nødvendig å fjerne

utstikkere, som presser ut nota slik at krykkja kan klare å feste et reir i nota og berget under. Dette er gjort på blant annet i en skjæring på Hovden i Vesterålen med svært dårlig resultat, der flere krykkjer har kommet seg inn på baks-iden av nettet og blitt fanget der. Også på Melkøya er et lite felt forsøkt dekket (med stålnett), men også her var det fugler som hadde blitt fanget i nettet (G.H. Systad pers. medd.). Dette er derfor ikke en metode vi (NINA, min merknad) vil anbefale.»

Legge til rette for at krykkja etablerer seg (der man ønsker):

Dersom man ser at koloniene øker i Nusfjord, og at fuglene ikke finner gunstige hekkeplasser, men tar i bruk nye hekkeplasser på bygg der de ikke er ønsket, bør skjerminger alltid kombineres med tilrettelegging. Slik får krykkjene hekkeplasser samtidig som man styrer forekomstene. Krykkjene tar gjerne i bruk tilrettelagte reirplasser dersom disse plasseres på gunstige steder. Follestad (2016) skriver:

Det foreligger flere alternative måter å skape nye reirplasser til krykkje på:

- 1) Montere hyller i den eksisterende kolonien, i de glatte partiene der krykkjene i dag ikke finner feste for reirene. Dette er prøvd flere steder på bygninger. Reirhyller kan ha ulikt materialvalg og design.
- 2) Montere hyller på vegg. Slike hyller er satt opp på sjøhus og -brygger flere steder, og de blir som regel raskt tatt i bruk.
- 3) Kunstig vegg, evt. utenpå eksisterende bygning. Disse kan gjerne bygges med enveis speil som kan tillate folk å observere fuglene på nært hold uten å forstyrre dem.
- 4) Lage nye skjæringer på holmer i nærheten av havneområdet. Disse kan, om nødvendig, forsynes med kunstige reirhyller.
- 5) Tårn, vegger eller andre konstruksjoner som gir krykkjene reirplasser.

Krykkjene må selvsagt få være i fred der de allerede finnes, jf. lovverk referert til over.

Avslutning

Nusfjord representerer «det ekte Lofoten», med et godt bevart fiskevær med en lang historie bak seg. Sameksistensen mellom natur og kultur er noe de mange tilreisende turister vet å sette pris på. Konflikten mellom krykkje og eiere er tilsynelatende minimal. Tvert i man at fiskeværet allerede markedsfører seg på artens tilstedeværelse, blant annet i reklamen på roll-up som står ved inngangen til Nusfjord. De fleste turister vet å sette pris på de vakre krykkjene. Ikke minst fotografene kan givende stunder bak kamera, siden krykkja er en akrobatisk måkeart. Nærheten til hekkende fugler krykkjene gir, er unikt. Det er lett å komme helt innpå slik at en kan oppleve fuglene på nært hold uten å forstyrre dem, og for å fotografere dem. Det gir en ulik naturopplevelse.

Poster når man går ut fra Nusfjord. Krykkje har en merverdi for Nusfjord.

Lofoten er en spennende plass. En rik kulturhistorie setter sitt preg på fiskevær som Nusfjord, samtidig som storslåtte fjell og landskap med mindre tekniske inngrep enn mange turister er vant med, setter vakre rammer. Utbyttet og opplevelsen kan økes ytterligere ved å fortelle krykkjas historie. krykkja. Å ha en sterkt truet art truet av utryddelse er eksotisk og dramatisk, og er en historie som med fordel kan fortelles. Mange vil oppleve det som trist å høre om artens negative bestandsutvikling, men et positivt budskap om at de lokalt klarer seg bra i Flakstad er positivt. Krykkjas historie gir også anledning til å fortelle en større historie: om et hav i endring, om klimaendringer og om sjøfuglbestander på kraftig retur.

Lofotværingene har alltid vært avhengig av det uforutsigbare havet. Det er en skjebne vi deler med krykkja. Vi krysser fingrene for at årets «fiskesesong» blir bra for fugl og folk.

Krykkje ved Sørvågen i Moskenes kommune.

Litteratur

Follestad, A. 2016. Konsekvensvurdering i forbindelse med omregulerings sak for et LNF-område på Naustholmen, Lovund - NINA Kortrapport 29. 24 s.

Henriksen S. og Hilmo O. (red.) 2015. Norsk rødliste for arter 2015. Artsdatabanken, Norge